

АЛБАН ТУШААЛЫН ГЭМТ ХЭРЭГТЭЙ ТЭМЦЭХ ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ТУЛГАМДСАН АСУУДАЛ

CHALLENGING PROBLEMS OF LEGAL REGULATION OF OFFICIAL CRIMES

Б.Мөнх-Эрдэнэ

Шихихутуг их сургуулийн Нийтийн эрх зүйн тэнхимийн эрхлэгч

Munkh-Erdene B.

Head of Public law department, Shihihutug university

Хураангуй: Авлигын гэмт хэрэг нь дэлхий дахины хэмжээнд тогтмол давтагддаг нийгмийн сөрөг үзэгдэл юм. Улс үндэстэн бүр авлигын гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, түүнийг таслан зогсоох бүхий л арга хэмжээг авахыг хичээхийн зэрэгцээ хууль тогтоомжоо боловсронгуй болгож, хэрэгжүүлэх тал дээр түлхүү анхаарч байна. Монгол Улсын хувьд албан тушаалын гэмт хэрэгтэй тэмцэхэд Эрүүгийн хуулийн 22 дугаар бүлэгт заасан гэмт хэргүүдийн шинж, ялын бодлого зэргийг эргэн харах шаардлагатай байна.

Түлхүүр үгс: Авлигын гэмт хэрэг, дураараа аашлах, үндэслэлгүйгээр хөрөнгөжих, хахууль авах, хахууль өгөх, эрх мэдлээ урвуулан ашиглах.

*Авлига бол нийгмийн хорт хавдар бөгөөд иргэдийн ардчилалд
итгэх итгэлийг үгүй хийж, шинэ санаа, бүтээлч сэтгэлгээг бууруулдаг.*

Жо Байден

Авлигын гэмт хэргийн ойлголт нь өмчийг нийтийн болон хувийн гэдэг ангилалд хуваах болсон үеэс л төсвийн хөрөнгийг хувьдаа ашиг унагах зорилгоор буруугаар ашиглах, үрэх, албан тушаалын байдлаа урвуулах байдлаар бусдаас авлига авах гэдэг ойлголт бий болсон. Хахууль өгдөг, авдаг харилцааны дээрх арга хэлбэрүүд нийгмийн харилцаанд тодорхой үүрэг гүйцэтгэсээр эцэстээ ёс зүйн болон хуулийн зохицуулалт үгүй болгох хэмжээнд эмх замбараагүй аномали байдлаар үүсэх эрсдэл дагуулж далд хууль, нууц дүрмүүд үйлчлэх хэмжээнд хүргэжээ. Төрийн үйлчилгээг авахын тулд албан бус үнэ тариф тогтоох, иргэдээс шан харамж харах, шаардах, хэн хүчтэй, хэн мөнгөтэй нь асуудлаа өөртөө ашигтайгаар шийдүүлэх, төрийн эрх мэдлийг ашиглан их хэмжээний төсвийн хөрөнгийг шамшигдуулах зэрэг олон сөрөг үр дагавар нийгэмд бухимдал, айдас, үзэн ядалт, үл ойлголцол бий болгоод байна.

Гэмт хэрэг бол бүх улс орны хувьд хамгийн хэцүү, тулгамдсан асуудлуудын нэг хэвээр байгаа дэлхий дахины асуудал гэдэг нь эргэлзээгүй. Тэр дундаа авлигын гэмт хэрэг нь тодорхой бус байдлыг бий болгож, амьдралын чанарыг доройтуулдаг төдийгүй хүмүүсийг эрсдэлд оруулдаг, бизнес эрхлэх үйл ажиллагааг удаашруулж нийгмийг туйлдуулдаг гэдгээрээ үр дагавар нь тооцоолох аргагүй аюултай нөхцөл байдлыг бий болгодог. Монгол улсын Эрүүгийн хуулийн 22 дугаар бүлэгт заасан 11 төрлийн гэмт хэргийг Авлигатай тэмцэх газар харьяалан шалгадаг. Хэдийгээр Авлигатай тэмцэх газар дээрх гэмт хэргүүдийн хүрээнд авлигын эсрэг гэмт хэргүүдтэй тэмцэж хэргийг хянан шийдвэрлэж байгаа хэдий ч хууль эрх зүйн хийдлээс үүдэлтэйгээр авлигатай тэмцэхэд хүндрэл бэрхшээл үүсэж байна. Учир нь албан тушаалын гэмт хэрэг үйлдсэн хүмүүст оногдуулах ялын бодлого үр дүнтэй биш буюу зарим тохиолдолд хэтэрхий бага, гэмт хэргийн шинжийг тогтоох явцад олон талт байдлаар хуулийг тайлбарлах болоод зайлшгүй байх шаардлагатай гэмт хэргийг хуулиар хүчингүй болгосон нь энэ төрлийн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэхэд, түүнийг таслан зогсооход саад учруулж байна.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн нэгдүгээр зүйлийн 2-т Ардчилсан ёс, шударга ёс, эрх чөлөө, тэгш байдал, үндэсний эв нэгдлийг хангах, хууль дээдлэх нь төрийн үйл ажиллагааны үндсэн зарчим мөн гэсэн тулгуур зарчмыг хэрэгжүүлэхэд авлигыг бууруулж түүнтэй үр дүнтэй тэмцэх нь чухал бөгөөд хууль эрх зүйн сайн зохицуулалт

шаардлагатай. Авлигын томоохон хэргүүдэд ял шийтгэлгүй өнгөрөх, авлигын гэмт хэргээр ял авсан ч хариуцлага нь бага байх зэрэг нь авлигын эсрэг тэмцэлд иргэдийн итгэлийг сулрахад хүргэсэн. Цаашид хуулийг нэг мөр цэгцлэн улс төрчдийн нөлөөлөл, дарамт шахалтаас ангид байлгах, хамгаалах тогтолцоог бүрдүүлэх, халдашгүй бүрэн эрхээр халхавчлан хөөн хэлэлцэх хугацаа дууссан үндэслэлээр эрүүгийн хариуцлага хүлээдэггүй, эрүүгийн хариуцлага гарцаагүй байх, шударга ёсны зарчмыг гажуудуулдаг байдлыг халах, авлигын эсрэг гэмт хэргийн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох буюу хуулийн хийдлийг нэг мөр арилгах байдлаар урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох нь чухал байна.

Албан тушаалын гэмт хэргийн эрх зүйн зохицуулалт, онцлог

Монгол Улсын 2015 оны Эрүүгийн хуулийн шинэчилсэн найруулгаар авлигын гэмт хэргүүдийг тусад нь 22 дугаар бүлэгт хуульчилж өгсөн билээ⁹¹. Энэхүү шинэ хуулиар төрийн албан хаагч нь “албаны чиг үүрэг, бүрэн эрх, албан тушаалын байдлаа урвуулан ашиглаж, эсхүл зориуд хэрэгжүүлээгүйгээс өөртөө эсхүл бусдад давуу байдал бий болгосон” бол хохирол шаардахгүйгээр хэлбэрийн гэмт хэрэгт тооцож, ял оногдуулахаар хуульчилсан нь шинэлэг бөгөөд авлигатай тэмцэхэд томоохон түлхэц болохуйц заалт болж чадсан юм. Мөн “төрийн албан хаагч өөртөө, эсхүл өөрийн хамаарал бүхий этгээдэд давуу байдал олгуулах зорилгоор өөрөө эсхүл өөрийн удирдлагад ажилладаг албан тушаалтнаар дамжуулан албаны эрх нөлөөг урвуулан ашиглаж давуу байдал олж авсан, эсхүл олгосноос бусдын хууль ёсны ашиг сонирхолд хохирол учирсан бол гэх объектив шинжээр гэмт хэрэгт тооцож ял оногдуулахаар заасан байсныг 2017 оны Эрүүгийн хуулийн нэмэлт өөрчлөлтөөр хүчингүй болгосон нь авлигын төрлийн гэмт хэргийн шинжтэй үйлдлүүдийг хүлээн зөвшөөрөх үндэслэл болсон.

Түүнчлэн Гадаад улсын албан тушаалтан, олон улсын байгууллагын албан тушаалтан эрхмэдлээ урвуулан ашиглавал Монгол улсын хуулиар эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээр болсон төдийгүй Хээл хахууль авах гэмт хэргийн субъект нь нийтийн албан тушаалтнаас гадна хууль, захиргааны хэм хэмжээний акт, хэлцэлээр үүрэг хүлээсэн хүн байж болохыг тодорхой болгож, хууль тогтоомж, дүрэм журмаар тогтоосон хэм хэмжээг зөрчснөөс гадна дээрх албан үүргээ зохих журмын дагуу хэрэгжүүлсний төлөө бусдаас мөнгө, эсхүл давуу байдал олж авсан бол хахууль авах гэмт хэрэгт тооцогдохоор болгосон билээ. Шинэ хуулиар хахууль авах, өгөхөөс гадна өгөхийг шаардсан, хахууль өгөх саналыг хүлээн зөвшөөрсөн, эсхүл хахууль өгөхийг санал болгосон, амласан зэрэг үйлдэл хийснээр гэмт хэрэг төгссөн тооцохоор болгож чадсан. Нийтийн албан хаагчийн хууль ёсны дагуу албан үүргээ гүйцэтгэж, үзүүлэх байсан төрийн үйлчилгээг хясан боогдуулсны улмаас аргагүй байдалд хахууль өгч авсан хүн энэ тухайгаа эрх бүхий байгууллагад сайн дураараа илчлэн ирсэн бол түүний авсан төрийн үйлчилгээг хэвээр үлдээж, ял шийтгэлээс чөлөөлөх, харин хахууль авагчийг хууль бус үйлдэл хийлгэхээр хахууль өгсөн хүнийг ялаас

⁹¹ 22.1 дүгээр зүйл. Эрх мэдэл, албан тушаалын байдлаа урвуулан ашиглах

22.2 дугаар зүйл. Албаны эрх нөлөөг урвуулан ашиглах

22.3 дугаар зүйл. Гадаад улсын төрийн байгууллага, олон улсын байгууллагын албан тушаалтан эрх мэдлээ урвуулан ашиглах

22.4 дүгээр зүйл. Хахууль авах

22.5 дугаар зүйл. Хахууль өгөх

22.6 дугаар зүйл. Гадаад улсын төрийн байгууллага, олон улсын байгууллагын албан тушаалтныг хахуульдах

22.7 дугаар зүйл. Улсын нөөцийг хууль бусаар зарцуулах, үрэгдүүлэх

22.8 дугаар зүйл. Төсвийн хөрөнгийг зориулалтын бусаар зарцуулах

22.9 дүгээр зүйл. Төрийн өмчийн төсвийн бус хөрөнгийг зориулалтын бусаар зарцуулах

22.10 дугаар зүйл. Үндэслэлгүйгээр хөрөнгөжих

22.11 дүгээр зүйл. Дураараа аашлах

22.12 дугаар зүйл. Хуулийн этгээдийн эрх мэдлийг урвуулан ашиглах зэрэг нийт 12 төрлийн гэмт хэргийг хуульчилсан бөгөөд 2017 оны нэмэлт өөрчлөлтөөр 22.2 дугаар зүйл. Албаны эрх нөлөөг урвуулан ашиглах гэмт хэргийг хүчингүй болгосон.

чөлөөлөхгүй, харин хахууль өгсөн хүнд эрх бүхий байгууллагад сайн дураараа хэргээ илчлэн ирсэн бол ял шийтгэлийг хөнгөрүүлэх хуулийн боломж олгохоор зохицуулалт хийгдсэн билээ. 2015 оны Эрүүгийн хуульд авилга, албан тушаалын гэмт хэргийн НҮБ-аас баталсан Авилгын эсрэг Конвенцийн шаардлагад нийцүүлсэн гэдгээрээ өмнөх хуулиудаас ялгаатай бас давуу талыг эрх зүйн зохицуулалтын хүрээнд гаргаж чадсан гэж үзэх үндэстэй. Гэсэн хэдий ч Монгол Улс авлигын индексийн дүнгээр 2015 онд 72 дугаар байр, 2016 онд 87 дугаар байр, 2017 онд 103 дугаар байр, 2018 онд 93 дугаар байр, 2019 онд 106 дугаар байр, 2020 онд 111 дүгээр байр, 2021 онд 110 дугаар байрт эрэмблэгдсэн үзүүлэлттэй байна⁹². Эрүүгийн хуулийн Хорин хоёрдугаар бүлэгт 11 төрлийн авлига, албан тушаалын гэмт хэргийг хуульчилсан бөгөөд статистикийг эдгээр төрлөөр авч үзэхэд 22.1 дүгээр зүйлд заасан Эрх мэдэл, албан тушаалын байдлаа урвуулан ашиглах гэмт хэрэг, 22.4, 22.5 дугаар зүйлд заасан Хахууль авах, өгөх гэмт хэрэг нийт авлигын хэргийн ихэнх хувийг эзэлж байна. Авлигын гэмт хэргийн шинжтэй гомдол мэдээлэл 2017 онд 658, 2018 онд 858, 2019 онд 894, 2020 онд 1020, 2021 онд 1144, шалгасан эрүүгийн хэрэг 2017 онд 427, 2018 онд 1138, 2019 онд 1300, 2020 онд 1331, 2021 онд 1307, шүүхээр шийдвэрлэсэн хэрэг 2017 онд 44, 2018 онд 84, 2019 онд 68, 2020 онд 114, 2021 онд 160 байгаа нь энэ төрлийн гэмт хэргийн шинжтэй гомдол мэдээллийн тоо, шүүхээр шийдвэрлэж байгаа хэрэг бүгд өсөж байгааг харуулж байна.⁹³ Тиймээс энэ төрлийн эрүүгийн бодлого болоод эрх зүйн зохицуулалтын тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэх хэрэгцээ шаардлага зүй ёсоор үүсээд байна. Тухайлбал авлига, албан тушаалын гэмт хэргийг хялбаршуулсан журмаар шийдвэрлэхгүй байх асуудлыг нэг мөр шийдэхгүйгээр ял наймаалцах нөхцөлийг хязгаарлах, авлигын эсрэг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, түүнийг таслан зогсоох арга хэмжээг үр дүнтэй болгох боломжгүй юм. Бүрэн эрхийнхээ хугацаанд хэрэгт шалгуулалгүйгээр явдаг халдашгүй эрхтэй албан тушаалууд байдаг. Энэ тохиолдолд тухайн хэргийг ял шийтгэл гарцаагүй байвал хөөн хэлэлцэх хугацааг уртасгах тухай Эрүүгийн хуулийн нэмэлт өөрчлөлтийн хүрээнд яригдаж эхэлсэн нь нэг талаараа шийдэл мөн хэдий ч авлигын гэмт хэргийн хөөн хэлэлцэх хугацааг нийтэд нь тусгайлан заах шаардлагатай.

Албан тушаалын гэмт хэрэгтэй холбоотой тулгамдаж буй асуудал:

Монгол Улсын шүүхийн 2021 оны шүүн таслах ажиллагааны нэгдсэн дүн мэдээллээр Эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүхэд 12068 хэрэг хянан шийдвэрлэсэн байна. Анхан шатны шүүхээр хянан шийдвэрлэсэн ихэнх төрлийн гэмт хэрэг буурсан үзүүлэлттэй гарсан бол хүчиндэх болон залилах гэмт хэрэг, авлигын гэмт хэрэг өссөн дүнтэй гарчээ. Энэ дотроо Авлигын гэмт хэрэг бүхэлдээ өссөн дүнтэй гарсан. Тайлант хугацаанд нийт 235 хэргийг хүлээн авснаас 33 хэргийг прокурорт буцааж дөрвөн хэргийг түдгэлзүүлж, нэг хэргийг харьяаллын дагуу шилжүүлж 155 хэргийг хянан шийдвэрлэжээ. Энэ бүлэгт хамаарах 235 хэргийн 14.2 хувь нь прокурорт буцаж, 1.8 хувийг түдгэлзүүлж, 0.4 хувь нь харьяаллын дагуу шилжиж 65.9 хувь нь шийдвэрлэгдэж, 15.9 хувь нь тайлангийн эцсийн үлдэгдэл гэсэн дүгнэлттэй гарсан байна. Анхан шатны шүүхээр хянан шийдвэрлэсэн 12068 хэргийн 1.3 хувьд нь авилгын хэргийг хянан шийдвэрлэжээ. Хянан шийдвэрлэсэн авлигын гэмт хэргийн 49 хувь нь буюу хоёр хэрэг тутмын нэг нь эрх мэдэл, албан тушаалын байдлаа урвуулан ашиглах гэмт хэрэг байсан бол 34.2 хувь хахууль авах гэмт хэрэг, 9.7 хувь нь хахууль өгөх гэмт хэрэг байна. Харин Авлигатай тэмцэх газрын Мөрдөн шалгах хэлтэст 2022 оны эхний улиралд авлигын 124 хэрэг бүртгэгджээ. Энэ нь өмнөх оны эхний улиралтай харьцуулахад 35-аар буюу 39.3% өссөн дүн юм. Авлигын гэмт хэрэг өмнөх оны мөн үеэс өсөхөд эрх мэдэл, албан тушаалын байдлаа урвуулан ашиглах гэмт хэрэг 28-аар буюу 39.4% өссөн нь голлон нөлөөлснийг Үндэсний статистикийн

⁹² Хууль зүйн үндэсний хүрээлэн. Эрүүгийн хуулийн зарим зүйл, заалтын хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн үнэлгээний тайлан. УБ., 2022 он. 26 дахь тал.

⁹³ Мөн тэнд.

хорооны мэдээлэл гарсан. Бүртгэгдсэн авлигын 124 хавтаст хэргийг Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн 22 дугаар бүлгийн зүйлээр ангилахад:

- 99 (75.6%) нь эрх мэдэл, албан тушаалын байдлаа урвуулан ашиглах;
- 17 (13.0%) нь хахууль авах гэмт хэрэг;
- 7 (5.3%) нь хахууль өгөх гэмт хэрэг;
- 4 (3.0%) нь үндэслэлгүйгээр хөрөнгөжих гэмт хэрэг;
- 1 (0.8%) нь дураараа аашлах гэмт хэрэг;
- 2 (1.5%) нь төсвийн хөрөнгийг зориулалтын бусаар зарцуулах гэмт хэрэг;
- 1 (0.8%) нь хуулийн этгээдийн эрх мэдлийг урвуулан ашиглах гэмт хэрэг

байна⁹⁴.

Авлига, мөнгө угаах гэмт хэргийг мөрдөн шалгах ажиллагаанд оролцдог байгууллагуудын нэг нэгэндээ итгэх итгэлийг сайжруулах, тэдгээр байгууллагуудын үйл ажиллагааны давхардлыг арилгах асуудал өнөөдөр яригдаж байна. Цаашид энэ талаарх асуудлыг шийдвэрлэхгүйгээр ажлын уялдаа холбоо хангагдах боломж хязгаарлагдмал юм. Авлигад өртөх нь бага байх онолын ойлголт бол хууль тогтоох, гүйцэтгэх, шүүх гэсэн 3 эрх мэдэл нэгэндээ хяналт тавьж буй эсэх асуудал⁹⁵ билээ.

Эрүүгийн хуулийн 22.1 дүгээр зүйлийн 1 ба 2 дахь хэсэгт заасан гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдэд нэг ижил хариуцлага хүлээлгэхээр заасныг нэн даруй өөрчлөх шаардлагатай байна. Энэ нь улсад их хэмжээний бодит хохирол учруулсан этгээд нь хохирол учруулаагүй этгээдтэй ижил ял шийтгэгдэхээр байгаа нь шударга ёсны зарчимд нийцэхгүйгээс гадна энэ төрлийн гэмт хэргийг өөгшүүлсээр байгаа хэрэг мөн. Иймд Эрүүгийн хуулийн 22.1 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагыг чангатгаж торгуулийн ялгүй болгож ялгамжтай байдлаар бусад ялыг тогтоох шаардлагатай. Мөн 22.1 дүгээр зүйлийн 1-т хохирлын шинж тогтоож өгөөгүйн улмаас зөрчлийн хэрэг болон гэмт хэрэг хоёрын зааг ялгааг гаргах асуудал яригдаж эхлэсэн бөгөөд шүүхийн практикт тус зүйл ангитай холбоотойгоор ямар нэгэн хохирол, хохирогч байхгүй хэрэгт хүнд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх эрсдэл үүссэн байгааг анхаарах шаардлагатай байна.

Мөн Эрүүгийн хуулийн 22.1 дүгээр зүйлийн дахь хэсгийг улс төрд нөлөө бүхий этгээд үйлдсэн бол нийтийн албанд томилогдох эрхийг 10-аас дээш бүх насаар нь хасаж торгох ялгүй болгон хорих ялын доод хэмжээ болон дээд хэмжээг нэмэгдүүлэх нь чухал. Учир нь авлигын гэмт хэргийн хамгийн их үйлдэгдэж буй нь 22.1 дүгээр зүйл буюу Эрх мэдэл, албан тушаалын байдлаа урвуулан ашиглах гэмт хэрэг байгаагийн цаад шалтгаан нь хариуцлагын арга хэмжээ сул байгаатай шууд холбоотой.

Эрүүгийн хуулийн 22.2 буюу Албаны эрх нөлөөг урвуулан ашиглах гэмт хэрэг нь 2017 оны 5 дугаар сарын 11-ний өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон. Энэхүү заалт нь дахин Эрүүгийн хуулиар зохицуулагдах боломжтой. Учир нь энэ заалт нь авлигын гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох зорилготой чухал агуулга бүхий гэмт хэрэг гэж үзэн Авлигын эсрэг Олон Улсын байгууллагуудаас заавал Эрүүгийн хууль тогтоомждоо оруулахыг зөвлөдөг болно. Мөн нийтийн албан тушаалтанд давуу байдал бий болгосон, хууль бусаар давуу байдал олж авсан нийтийн албан тушаалтан биш этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх зохицуулалт өнөөдөр үгүйлэгдэж байна.

Эрүүгийн хуулийн 22.4 дүгээр зүйл буюу Хахууль авах гэмт хэргийн хүндрүүлэх шинжүүд болох 22.4 дүгээр зүйлийн 4 болон 5 дахь хэсгүүдийг торгуулийн ялгүй болгох шаардлагатай. Олон нийтийн болоод хууль хяналтын байгууллагуудын авлигатай тэмцэх тэмцэлд үр дүн гаргахад ялын төрөл, хэмжээ чухал нөлөөлөл үзүүлэхийн дээр хариуцлага нь сул байх хэрээр урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох боломж хязгаарлагдаж байна.

Үндэслэлгүйгээр хөрөнгөжих гэмт хэргийг албан тушаалтан хээл хахууль авах, эрх мэдэл, албан тушаалын байдлаа урвуулан ашиглах зэрэг үндсэн гэмт хэрэгт

⁹⁴ Ikon.mn. 2022 он 4 сар.

⁹⁵ Alt, James. "Political And Judicial Checks on Corruption: Evidence From American State Governments".

заавал давхар зүйлчлэн мөрдөн шалгадаг. Практик дээр үндэслэлгүйгээр хөрөнгөжих гэмт хэргийг дангаар шийдвэрлэсэн тохиолдол гараагүй, хэргийг хэрэгсэхгүй болгож шийдвэрлэж байсан нь ийм төрлийн гэмт хэргийг дахин үйлдэхэд нөлөөлдөг байж болзошгүй байна. Иймд энэхүү асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд Үндсэн хуулийн суурь зарчимд харшлахгүй байдлаар холбогдох хуульд зохих өөрчлөлтийг оруулах нь чухал юм.

Авлигатай тэмцэх газар Эрүүгийн хуулийн 22 дугаар бүлэгт заасан Авлигын гэмт хэрэг болон мөрдөн шалгах ажиллагааны явцад өөрсдийн илрүүлсэн Мөнгө угаах гэмт хэрэгт эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа явуулдаг. Авлига, албан тушаалын гэмт хэрэг нь бусад төрлийн гэмт хэргүүдээс үйлдлийн арга, үйлдэгдсэн нөхцөл байдал, субъектын хувьд өөрийн онцлогтой, ээдрээ түвэгтэй, өргөн цар хүрээнд шалгалтыг хийдэг тул мөрдөн шалгахад нэлээд цаг хугацаа шаарддаг бөгөөд Мөнгө угаах, Үндэслэлгүй хөрөнгөжих гэмт хэргийн хувьд одоогийн үйлчилж буй хуулиар тогтоосон хөөн хэлэлцэх хугацаа 3 жил байгаа нь практик дээр гэмт хэргийг илрүүлэн эцэслэн шалгаж шийдвэрлэхэд сөргөөр нөлөөлж байдаг. Иймд эдгээр гэмт хэргийн хувьд ялын бодлогыг чангатгах, хөөн хэлэлцэх хугацааг уртасгах талаар холбогдох хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хэрэгтэй байна.

Цаашид авлигын гэмт хэрэгтэй шийдвэртэй тэмцэхэд хорих эсхүл торгох ял шийтгэлийг сонгох үндэслэл, нөхцөлийг тухайн гэмт хэргийн шинж, хүнд хөнгөний байдлаас хамаарч шатлалтайгаар тогтоодог зохицуулалтыг бий болгох хэрэгтэй. Түүнчлэн авлигын хэрэгт тэнсэх албадлагын арга хэмжээ хэрэглэхгүй байх өөрчлөлтийг Эрүүгийн хуульд оруулах эсвэл тэнсэх арга хэмжээг хэрэглэх үндэслэл, нөхцөлийг тухайн гэмт хэргийн онцлог, хэргийн хүнд хөнгөн байдалд уялдуулан ялгамжтай хэрэглэх хэрэгтэй. Авлига, албан тушаалын гэмт хэрэгт нэмэгдэл ялыг өгөхдөө нийтийн албан тушаалд ажиллах эрхийг 10-аас жилээр эсвэл бүх насаар нь хасаж авлигын хэргээр ял авсан хүн өршөөлийн хуульд хамрагдахгүй байх нь чухал юм.

Албан тушаалтан л үйлдэх боломжтой нийт 20 гэмт хэргийн нэгээс бусад бүх хэрэгт хөөн хэлэлцэх хугацаа таван жил байхаар заасан байна. Гэтэл 5-15 жилийн хорих ял оноохоор Эрүүгийн хуулийн тусгай ангид заасан гэмт хэрэг үйлдвэл 12 жил өнгөрөхөд хөөн хэлэлцэх хугацаа дуусч хэрэгсэхгүй болгоно. Тэгэхээр зарим гэмт хэрэгт хөөн хэлэлцэх хугацааг тооцох хуулийн үндэслэл эргэлзээтэй байгааг өөрчилж засах шаардлагатай. Эрүүгийн хуульд нэг хүртэлх жилийн хорих ялтай, эсхүл хорихоос өөр төрлийн ял оногдуулах гэмт хэрэг үйлдсэнээс хойш нэг жил өнгөрвөл, 1-5 жилийн хорих ялтай хэрэг дээрээ таван жил, 5-8 жилийн ялтай хэрэг дээр найман жил, 8-15 жилийн ялтай хэрэг дээрээ 15 жил өнгөрвөл гэх мэтээр хөөн хэлэлцэх хугацаагаа тавих нь чухал юм. Япон болон барууны орнуудад ч ийм л зарчим үйлчилдэг. Учир нь тухайн зүйл заалтын ялын дээд хэмжээнээсээ хөөн хэлэлцэх хугацаа нь бага байж болдоггүй.

Дэлхий нийтийн албан тушаалын гэмт хэргийн эсрэг бодлого, шийдвэрлэх арга зам:

Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улс (Цаашид – ХБНГУ гэх)-ын Эрүүгийн хуулийн Тусгай ангийн 30 дугаар хэсгийн 331-358 дугаар зүйлүүдэд албан тушаалын гэмт хэргийн талаар заагдсан байна. Германы хуулиар хээл хахууль өгөх ба авах хэрэгт эрүүгийн хариуцлага ноогдуулахдаа тухайн албан тушаалтан өөрийн албан үүрэгт хамрагдах хууль ёсны үйлдэл хийгээд авсан уу, эсвэл албан үүрэгт нь хамаарахгүй хууль бус үйлдэл хийгээд авсан уу гэдгээр нь ангилан ханддаг⁹⁶ байна. Түүнчлэн Германы Эрүүгийн хуулийн 331 дүгээр зүйлд ёсоор албан тушаалтан ямар нэг үйлдэлийг тухайн хугацаанд хийх юмуу ирээдүйд хийхийн тулд бусдаас эд хөрөнгийн болон өөр ашиг нэхсэн, эсвэл авсан, эсвэл авахаар амлуулсан бол торгох

⁹⁶ Монгол Улсын Их хурлын тамгын газар. Судалгааны төв. Б. Буяндэлгэр, Р. Хатанбаатар, П. Амаржаргал, К. Пүрэвсүрэн, Б. Цолмонбаяр. Судалгааны эмхтгэл, XII боть. УБ. 2012. 20 дахь тал.

юмуу хоёр жил хүртэл хугацаагаар хорих ялаар шийтгэгдэнэ. Хэрэв дээрх хэргийг шүүгч үйлдсэн бол торгох юмуу гурав хүртэл жил хорих ялаар шийтгэгдэнэ гэж зохицуулалт оруулсан байдаг. Гэхдээ энэ зүйлд албан тушаалтан этгээд нэхсэн ашигаа бодитоор авах юмуу амлалт авахдаа урьдчилан зохих эрх мэдэлтэнд мэдэгдэж зөвшөөрөл авсан, эсвэл авмагцаа уг хахуулийг өгсөн, авсан тухай мэдэгдвэл шийтгэл оноохгүй гэж заасан⁹⁷ байгаа нь өвөрмөц зохицуулалт гэлтэй. Шүүгчийн авлигын хэргийг хүндрүүлэх нь шүүхийн бие даасан хараат бус байдлыг баталгаажуулах гэсэн нэгэн онцлог зохицуулалт юм. Монгол улсын хувьд ч энэхүү Герман улсын эрүүгийн зохицуулалтуудаас өөрсдийн авлигын гэмт хэрэгтэй тэмцэх хүрээнд санаа авч хууль тогтоомждоо тусгах хэрэгцээ байгааг үгүйсгэхгүй.

Түүнчлэн, Эрүүгийн хуулийн Тусгай ангийн 30 дугаар хэсгийн 332 дугаар зүйлээр 331 дүгээр зүйлд дурдсан хэргийг үйлдэхдээ албан тушаалтан өөрийн албан үүргээ зөрчин хийсэн бол зургаан сараас таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял онооно, хөнгөн тохиолдолд торгох юмуу гурав хүртэл жил хорих ял онооно гэж заажээ. Хэрэв энэ хэргийг шүүгч үйлдсэн бол нэг жилээс арван жил хүртэл хугацаагаар, хөнгөн тохиолдолд зургаан сараас таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял оноодог⁹⁸ байна. Эрүүгийн хуулийн 333 дугаар зүйлд дээрх хоёр зүйлд заасан хээл хахуулийн хэргийн хахууль өгөгч этгээдэд оноох ял нь хахууль авагчийнхтай адил байхаар зохицуулжээ. Харин 334 дүгээр зүйлээр хахууль өгөгч этгээд хахууль өгөх юмуу амлахдаа албан тушаалтан өөрийн үүргээ зөрчин хийхээр тохиолдолд түлхсэн бол хахууль авсан этгээдтэй адилаар 332 дугаар зүйлд заасантай адил ялаар шийтгэгдэхээр зохицуулжээ⁹⁹. Энэхүү ХБНГУ-ын Эрүүгийн хуулийн зохицуулалтууд нь Монгол Улсын эрүүгийн эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгоход анхаарч харьцуулан үзэх боломжтой нарийвчилсан заалтууд гэж үзэж байна.

Улс төрийн үйл ажиллагаанд оролцох, ямарваа улс төрийн албан тушаал эзлэхийн төлөө сонгууль явагдах үеэр нэр дэвшигч, улс төрийн намыг дэмжиж, эсвэл эсэргүүцэж үг хэлсний төлөө, ерөнхий болон тусгай сонгуулийн үеэр хэн нэгэнд ажилд оруулж өгөх болон бусад ашиг амласан этгээд нь авлигын хэргээр хариуцлага хүлээнэ¹⁰⁰ боломжтойгоор зохицуулалт зарим улсад хийгдсэн байгаагаас харахад авлигыг өргөн хүрээнд хуульчилж арга хэмжээ авах нөхцөлийг хуулиар бүрдүүлжээ.

Авлигын гэмт хэргийн хөөн хэлэлцэх хугацааг Авлигын эсрэг конвенцид нийцүүлэн Эрүүгийн хуулийн тусгай ангид заасан бусад бүлгийн гэмт хэргээс аль болох уртаар буюу 5-аас доошгүй жилээр тогтоож өгөхгүй бол авлигын гэмт хэрэгтэй тэмцэх ажил үр дүнд хүрэхэд саад болно. Япон улсад Эрүүгийн хэрэг хянан шийтгэх тухай хуулийн 254 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт зааснаар хэргийн оролцогчийн аль нэгийг нь яллах дүгнэлт үйлдүүлэх замаар хөөн хэлэлцэх хугацааг түдгэлзүүлэх үйл ажиллагаа нь бусад хамтран гүйцэтгэгч нараас хамаардаг. Өөрөөр хэлбэл хэн нэгэн хамтран оролцогч этгээдийн асуудлыг ярихын тулд бусдынх нь хөөн хэлэлцэх хугацааг зогсоодог. Хэрэгт холбогдсон хамтран оролцогч нэг этгээд нь шүүхээр хэргээ эцэслэх хүртэл бусад хамсаатны хөөн хэлэлцэх хугацаа зогсоно¹⁰¹. Дээрх заалт нь манайд хэрэгжих боломжтой төдийгүй ялангуяа авлигын хэргийн хөөн хэлэлцэх хугацаан дээр анхаарах асуудал мөн. Түүнчлэн Япон улсын Эрүүгийн хэрэг хянан шийтгэх тухай хуулийн 255 дугаар зүйлд сэжигтэн, яллагдагч гадаадад гарсан, гадаад улсад нуугдаж байгаа бол яллах дүгнэлт үйлдэх, яллах дүгнэлт үйлдэх

⁹⁷ Мөн тэнд. 20 дахь тал.

⁹⁸ Мөн тэнд.

⁹⁹ Мөн тэнд.

¹⁰⁰ Ашигласан материал: <http://www.law.cornell.edu/uscode/>, Cornell University Cornell Law School, Legal Information Institute.

¹⁰¹ 刑事訴訟法第254条2項. (Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 254 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг).

боломжгүй бол энэ хугацаанд хөөн хэлэлцэх хугацааг түдгэлзүүлнэ¹⁰² гэж заасан байдаг.

Өөрөөр хэлбэл, дээрх заалт нь гадаадад гарч зугтаж байгаа л бол хөөн хэлэлцэх хугацааг түдгэлзүүлэх явдал юм. Үүний нэг жишээ бол Япон улсын Йодо группын Такахино Кониши, Кимихиро Уомото, Мориаки Вакабаяши, Широ Акаги нарын залилан, авлигын хэрэг юм. 2009 оны 10-р сарын 20-ны өдөр Японы Дээд шүүх үл хөдлөх хөрөнгийн зуучлагчаас нийт 33 сая орчим иен залилан мэхэлсэн, авлигад өгсөн хэргээр эрүүгийн хэрэг үүсгэн шалгаж байх үед дээрх этгээдүүд гадаадад 56 удаа аялж, нийт 324 хоног гадаадад байсан нь тогтоогдсон бөгөөд дээрх хугацааг хөөн хэлэлцэх хугацаанд оруулж тооцоогүй байдаг. Дээрх Японы Эрүүгийн хэрэг хянан шийтгэх тухай хуулийн 255 дугаар зүйлд гэмт хэрэгтэн гадаадад гарсан, гадаад улсад нуугдаж байхад яллах дүгнэлт үйлдэх боломжгүй бол энэ хугацаанд хөөн хэлэлцэх хугацааг түдгэлзүүлнэ гэж заасан заалттай ижил төстэй байдлаар хөөн хэлэлцэх хугацааг түдгэлзүүлэх үндэслэлүүдийг гаргаж хуульчлах хэрэгцээ манай улсад байна.

Түүнчлэн, яллах дүгнэлтийг хүргүүлээгүй тохиолдолд, яллах дүгнэлт үйлдэж ирүүлээгүй тохиолдолд хөөн хэлэлцэх хугацааг түдгэлзүүлэх эсэх асуудал яригддаг. Хуульд заасан хугацаанд прокурор яллах бодолтой байгаагаа илэрхийлсэн л бол ял хөнгөрүүлэх, нотлох баримтыг сарниулахаас урьдчилан сэргийлж хөөн хэлэлцэх хугацааг түдгэлзүүлснийг хүлээн зөвшөөрсөн тохиолдол бий¹⁰³. Тиймээс 1995 онд Гунма мужийн Такасаки хотын эрүүл мэндийн хүнсний борлуулалтын компанийн ерөнхийлөгчийн татвараас зайлсхийсэн хэрэгт түүнийг хаана байгааг нь тогтоохгүйгээр хэрэг үүсгэж байсан. 1999 оны 3 дугаар сараас эхлэн яллах дүгнэлт үйлдээгүй, шүүхээс яллах бүрэлдэхүүнийг хэрэгсэхгүй болгох шийдвэр гаргахад өмнөх ерөнхийлөгчийг цагдан хорих хүртэл нийт 42 удаа яллах дүгнэлт үйлдэж прокурорын тогтоолыг 5 жил зогсоож 2007 оны 3 дугаар сард шийдсэн тохиолдлууд байдаг¹⁰⁴. Мөн Кагава мужийн Такамацу хотод тусгай асрамжийн газар барихтай холбоотой авлигын хэргээр баривчлагдсан хотын зөвлөлийн дарга асан Казүто Миямотогоос 2005 онд Кагава мужийн цагдаагийн газраас байцаалт авсны дараа үргэлжлүүлэн зугтсан тул Такамацу дүүргийн прокурорын газар хөөн хэлэлцэх хугацааг дуусгахаас урьдчилан сэргийлэхийн тулд хоёр удаа хээл хахуулийн хэрэг үүсгэсэн түүхтэй. Тиймээс авлигын гэмт хэрэгтэй тэмцэхэд дээрх агуулгуудыг Эрүүгийн хуулийн хөөн хэлэлцэх хугацаанд оруулж өгөх шаардлагатай гэж үзэж байна. Авлига, албан тшаалын гэмт хэрэгтэй тэмцэх бодлого барьж буй л бол хөөн хэлэлцэх хугацааг Эрүүгийн хуульд тусгайлан зааж өгөх боломжтой. Тухайлбал, Эрүүгийн хуулийн нэмэлт өөрчлөлтөд татвар төлөхөөс зайлсхийх гэмт хэргийн хөөн хэлэлцэх хугацааг онцгойлон таван жил байна гэж заасантай адил шууд 8 эсвэл 10 жил байхаар авлигын хэргийн хөөн хэлэлцэх хугацааг хуульчлах боломжтой. Зарим улсад хөөн хэлэлцэх хугацааг авлигын хэрэгт тоолдоггүй тохиолдол ч бий.

Мөнгө угаах, үндэслэлгүй хөрөнгөжих гэмт хэргийн хувьд одоогийн үйлчилж буй хуулиар тогтоосон хөөн хэлэлцэх хугацаа нь нэг жил буюу 12 сар байгаа нь практик дээр гэмт хэргийг эцэслэн шалгаж шийдвэрлэхэд сөргөөр нөлөөлж байна. Иймд эдгээр гэмт хэргийн хувьд хүлээлгэх хариуцлагыг хүндрүүлэх талаар холбогдох хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах шаардлагатай. Ялангуяа авлигын гэмт хэргийн улмаас олсон мөнгөтэй холбоотой давхар мөнгө угаах гэмт хэргийн асуудал яригдах үед дээрх асуудал чухлаар хөндөгдөх ёстой. Дотоодын хууль тогтоомжийн үндсэн зарчмын дагуу хориглоогүй бол Монгол улс авлигын болон бусад гэмт хэрэгт оролцсон, хамтран зохион байгуулсан, үйлдэхийг завдсан, дэмжлэг үзүүлсэн, нөхцөл бололцоогоор хангаж өгсөн, захиалсан, зөвлөгөө мэдээллээр хангасан үйлдлүүдийг

---

¹⁰²刑事訴訟法第255条1項.

¹⁰³最高裁決定昭和55年5月12日". 裁判所. 2015年8月22日閲覧.

¹⁰⁴脱税で43回起訴 元社長に有罪判決 前橋地裁 = 群馬 読売新聞 2007年7月12日

гэмт хэрэгт тооцох шаардлагатай гэх ФАТФ-ын зөвлөмж гуравт орсон агуулгыг хууль тогтоомжийн хүрээнд бүрэн тусгаж шийдвэрлэх хэрэгтэй. Түүнчлэн өөр нэгэн авлигын эсрэг үр дүнтэй эрх зүйн зохицуулалт бол АНУ-д үйлчилж байгаа “Албан тушаалтан хууль ёсны орлогоос нь их хэмжээгээр илүү гарсан хөрөнгийг хэрхэн олж авсан талаар үндэслэлтэй тайлбарлаж чадахгүй бол” гэсэн үйл явцтай холбоотой нийтлэг зохицуулалт бол 1. Илүү гарсан хөрөнгийг төрд хураан авах 2. Ажлаас халах, дахиж төрийн албанд ажиллахгүй байх 3. Хорих¹⁰⁵ гэсэн зохицуулалт юм.

Дүгнэлт

Олон улс орнуудын авилгын, Эрүүгийн болон Авлигын эсрэг тухай хуулиудыг авч үзэхэд, төрийн албан хаагчид мөнгөн болон үл хөдлөх хөрөнгө, үнэт цаас олж авахад хяналт тавьдаг, бүртгэдэг, хариуцлага хүлээлгэдэг тогтолцоо бүгдэд нь байгаа боловч тусгайлан гадаад улс, гадаадын банк, гадаадын компанийн тухай заалт цөөн орны хуульд заагдсан байна. Харин төрийн албан хаагч мөрийтэй тоглоомын газраар үйлчлүүлэх тохиолдлыг авлигын мөнгийг угаах аль нэг хэлбэр байж болзошгүй гэж үзэж шалгах тухай заалт хэд хэдэн орны Эрүүгийн хуульд тусгагджээ. Мөн сонгууль ба улс төрийн үйл ажиллагаатай холбоотой авлигын гэмт хэргийн зохицуулалтууд нь манай улсаас өвөрмөц онцлогтой байгаа нь анзаарагдсан. Тухайлбал сонгуульд албан тушаалд нэр дэвшигч өөрийг нь дэмжсэний төлөө хэн нэгэнд нийтийн буюу хувийн секторын албан тушаалд томилуулах эсвэл хөлсний ажилд оруулахаар амласан бол энэ нь авлигын хэргээр хариуцлага хүлээлгэдэг асуудлыг анхаарч үзэх шаардлагатай.

Түүнчлэн, АНУ-ын хуулийн Кодын 18 дугаар хэсгийн 41 дүгээр бүлэгт дарамтлах тухай заасан байна. “АНУ-ын аль нэг департамент эсвэл төлөөлөгчийн газрын албан хаагч, албан тушаалтан ямарваа зүйлийг олж авахаар дарамтласан, дарамтлахаар оролдсон бол 5000 хүртэл доллараар торгуулах эсвэл 3 хүртэл жил хорих ялаар шийтгэгдэнэ” гэжээ. Сенатын гишүүд, Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүд, АНУ-ын албан хаагчид болон АНУ-ын төрийн сангаас цалин, шагнал авдаг этгээдийн зүгээс шууд болон шууд бусаар улс төрийн хувьд хамтран ажиллахыг шахах, хандив нэхэх, хандив авах зэрэг нь авлигын гэмт хэргийн төрөлд багтдаг ойлголт манайд ч байгаа хэдий ч илүү тодорхой хуульчлах хэрэгцээ байна гэж дүгнэсэн болно.

Санал

1. Эрүүгийн хуулийн 22.1 дүгээр зүйлийн 1 ба 2 дахь хэсэгт заасан гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдэд нэг ижил хариуцлага хүлээлгэхээр заасныг нэн даруй өөрчлөх шаардлагатай байна. Эрүүгийн хуулийн 22.1 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан (материаллаг бүрэлдэхүүнтэй) гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагыг чангатгах, ялгамжтай байдлаар тогтоох. Мөн 22.1 дүгээр зүйлийн 1-т хохирлын шинж тогтоож өгөөгүйн улмаас зөрчлийн хэрэг болон гэмт хэрэг хоёрын зааг ялгааг гаргах асуудал яригдаж эхлэсэн бөгөөд шүүхийн практикт тус зүйл ангитай холбоотойгоор ямар нэгэн хохирол, хохирогч байхгүй хэрэгт хүнд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх эрсдэл үүссэн байгааг анхаарах.

2. Эрүүгийн хуулийн 22.1 дүгээр зүйлд заасан объектив шинжид урвуулан ашиглаж, зориуд хэрэгжүүлээгүй байж, өөртөө, бусдад давуу байдал бий болгосон гэж заасныг нэг мөр ойлгоход төвөгтэй нөхцөл байдал үүссэн. Тиймээс дээрх шинжүүдийг нэгдсэн нэг ойлголттой болгож тайлбарлах, дахин нягтлан зарим агуулгыг нарийвчлан гаргах хэрэгцээ байна.

3. Эрүүгийн хуулийн 22.2 буюу Албаны эрх нөлөөг урвуулан ашиглах гэмт хэрэг нь 2017 оны 5 дугаар сарын 11-ний өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон. Энэхүү заалт нь дахин Эрүүгийн хуулиар зохицуулагдах боломжтой. Учир нь энэхүү заалт нь авлигын гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох зорилготой чухал

¹⁰⁵ Монгол Улсын Их хурлын тамгын газар. Судалгааны төв. Б. Буяндэлгэр, Р. Хатанбаатар, П. Амаржаргал, К. Пүрэвсүрэн, Б. Цолмонбаяр. Судалгааны эмхтгэл, XII боть. УБ. 2012. 22 дахь тал.

агуулга бүхий гэмт хэрэг гэж үзэн Олон Улсын байгууллагаас заавал Эрүүгийн хууль тогтоомждоо оруулахыг зөвлөдөг болно

4. Эрүүгийн хуулийн 22.4 дүгээр зүйл буюу Хахууль авах гэмт хэргийн хүндрүүлэх шинжүүд болох 22.4 дүгээр зүйлийн 4 болон 5 дахь хэсгүүдийг торгуулийн ялгүй болгох шаардлагатай. Олон нийтийн болоод хууль хяналтын байгууллагуудын авлигатай тэмцэх тэмцэлд үр дүн гаргахад ялын төрөл, хэмжээ чухал нөлөөлөл үзүүлэхийн дээр хариуцлага нь сул байх хэрээр урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох боломж хязгаарлагдаж байна

5. Одоо мөрдөж буй Эрүүгийн хуулийн заалтыг нийтийн албан тушаалтныг өөрийнхөө гэм бурууг нотлохыг үүрэгжүүлсэн буюу Монгол Улсын Үндсэн хуулийн суурь зарчимд харшлах зохицуулалт болсон гэж үзэх үндэслэлтэй байгаа тиймээс цаашид энэхүү агуулгыг залруулах. Түүнчлэн Үндэслэлгүйгээр хөрөнгөжих гэмт хэргийг албан тушаалтан хээл хахууль авах, эрх мэдэл, албан тушаалын байдлаа урвуулан ашиглах зэрэг үндсэн гэмт хэрэгт заавал давхар зүйлчлэх асуудал яригддаг. Практик дээр үндэслэлгүйгээр хөрөнгөжих гэмт хэргийг дангаар шийдвэрлэсэн тохиолдол гараагүй, хэргийг хэрэгсэхгүй болгож шийдвэрлэж байсан нь ийм төрлийн гэмт хэргийг дахин үйлдэхэд нөлөөлдөг байж болзошгүй. Тиймд энэхүү асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд Үндсэн хуулийн суурь зарчимд харшлахгүй байдлаар холбогдох хуульд зохих өөрчлөлтийг оруулах

6. Цаашид авлигын гэмт хэрэгтэй шийдвэртэй тэмцэхэд хорих эсхүл торгох ял шийтгэлийг сонгох үндэслэл, нөхцөлийг тухайн гэмт хэргийн шинж, хүнд хөнгөний байдлаас хамаарч шатлалтайгаар тогтоохын зэрэгцээ хүндрүүлэх шинжүүд дээр торгох ялгүй байхаар өөрчлөлт оруулах. Түүнчлэн авлигын хэрэгт тэнсэх албадлагын арга хэмжээ хэрэглэхгүй байх

7. Хахууль авах, үндэслэлгүйгээр хөрөнгөжих гэмт хэргийн субъектыг зөвхөн нийтийн албан тушаалтнаар хязгаарлахгүй нийтийн албан тушаалтнаас бусад этгээд хамаарахаар өргөжүүлэх, энэ бүлгийн гэмт хэрэгт оногдуулах санкцын торгох ялыг нэмэгдүүлэх, хүндрүүлэх бүрэлдэхүүнээс торгох ялыг хасах, хорих ялыг нэмэгдүүлэх

8. Авлигын гэмт хэргийн хөөн хэлэлцэх хугацааг Авлигын эсрэг конвенцид нийцүүлэн эрүүгийн хуулийн тусгай ангид засан бусад бүлгийн гэмт хэргээс аль болох уртаар буюу 5-аас доошгүй жилээр тогтоох

9. Япон Улсад Эрүүгийн хэрэг хянан шийтгэх тухай хуулийн 254 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт зааснаар хэргийн оролцогчийн аль нэгийг нь яллах дүгнэлт үйлдүүлэх замаар хөөн хэлэлцэх хугацааг түдгэлзүүлэх үйл ажиллагаа нь бусад хамтран гүйцэтгэгч нараас хамаардаг. Өрөөр хэлбэл авлигын хэрэгт хэн нэгэн хамтран оролцогт этгээдийн асуудлыг ярихын тулд бусдынх нь хөөн хэлэлцэх хугацааг зогсоодог жишгийг нэвтрүүлэх

10. Япон Улсын Эрүүгийн хэрэг хянан шийтгэх тухай хуулийн 255 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт сэжигтэн, яллагдагч гадаадад гарсан, гадаад улсад нуугдаж байгаа бол яллах дүгнэлт үйлдэх, яллах дүгнэлт үйлдэх боломжгүй бол энэ хугацаанд хөөн хэлэлцэх хугацааг түдгэлзүүлэх, зогсоодог жишгийг нэвтрүүлэх

11. Эрүүгийн хуульд нэг хүртэлх жилийн хорих ялтай, эсхүл хорихоос өөр төрлийн ял оногдуулах гэмт хэрэг үйлдсэнээс хойш нэг жил өнгөрвөл, 1-5 жилийн хорих ялтай хэрэг дээрээ таван жил, 5-8 жилийн ялтай хэрэг дээр найман жил, 8-15 жилийн ялтай хэрэг дээрээ 15 жил өнгөрвөл гэх мэтээр хөөн хэлэлцэх хугацаагаа тавих нь чухал юм. Япон болон барууны орнуудад ч ийм л зарчим үйлчилдэг. Учир нь тухайн зүйл заалтын ялын дээд хэмжээнээсээ хөөн хэлэлцэх хугацаа нь бага байхгүй байх бодлого баримталдаг.

12. Улс төрийн үйл ажиллагаанд оролцох, ямарваа улс төрийн албан тушаал эзлэхийн төлөө сонгууль явагдах үеэр нэр дэвшигч, улс төрийн намыг дэмжиж, эсвэл эсэргүүцэж үг хэлсний төлөө, ерөнхий болон тусгай сонгуулийн үеэр хэн нэгэнд ажилд оруулж өгөх болон бусад ашиг амласан этгээд нь авлигын хэргээр хариуцлага хүлээдэг болгох

13. Мөнгө угаах гэмт хэргийн зүйлчлэлээр зүйлчлэгдсэн хэргүүд дунд авлигын хэрэг гэхээс илүүтэй ахуйн хэрэг болох хулгай болон дээрмийн гэмт хэргийн улмаас олсон мөнгөө бусдад худалдаалан ашиг олсон гэх хэргүүд байна. Энэ нь практикт хэр үр дүнтэй байгаа эсэхийг харгалзан эрх зүйн зохицуулалтыг нарийн гаргаж өгөх хэрэгтэй. Өөрөөр хэлбэл авлигын болон эдийн засгийн мөнгө угаасан хэргүүд мөнгө угаах гэмт хэргээр давхар зүйлчлэгдэхгүй орхигдох нөхцөл үүсээд байна. Иймд энэ төрлийг хэргийг шийдэхдээ шүүхийн албан бус жишиг бий болгох эсхүл Улсын Дээд Шүүхээс тайлбар гаргаж асуудлыг нэг мөр шийдэх хэрэгтэй.

14. Авлигын эсрэг гэмт хэргүүдийг Өршөөл үзүүлэх тухай хуульд хамруулахгүй байх жишиг тогтоох, эсвэл хуульчлах.

Ашигласан материал

Нэг.Хууль тогтоомж

1. Монгол Улсын Үндсэн хууль. 1992.
2. Эрүүгийн хууль. 2015.

Хоёр.Ном сурах бичиг, нэг сэдэвт бүтээл, эмхэтгэл

3. Монгол Улсын Их хурлын тамгын газар. Судалгааны төв. Б. Буяндэлгэр, Р. Хатанбаатар, П. Амаржаргал, К. Пүрэвсүрэн, Б. Цолмонбаяр. Судалгааны эмхэтгэл, XII боть. УБ. 2012.

4. Нарангэрэл, С., Эрдэнэбулган, Ж нар. Монгол Улсын Эрүүгийн эрх зүй: Үзэл баримтлал, уламжлал, сургамж. УБ. 2019.

5. Улсын Дээд Шүүх. Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн тайлбар. УБ. 2013.

6. Хууль зүйн үндэсний хүрээлэн. Эрүүгийн хуулийн зарим зүйл, заалтын хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн үнэлгээний тайлан. УБ. 2022.

Гадаад эх сурвалж

7. 刑事訴訟法第255条1項.
8. 最高裁決定昭和55年5月12日”. 裁判所. 2015年8月22日閲覧.
9. 脱税で43回起訴 元社長に有罪判決 前橋地裁 = 群馬 読売新聞 2007年7月12日.
10. Alt, James. “Political And Judicial Checks on Corruption: Evidence From American State Governments”.
11. <http://www.law.cornell.edu/uscode/>, Cornell University Cornell Law School, Legal Information Institute.